

Etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän torjuminen

/// Euroopan unionin perusoikeuskirjan "tasa-arvoa" käsittelevään lukuun kuuluvassa 21 artiklassa kielletään rotuun tai etniseen alkuperään perustuva syrjintä.

Taustaa

Vuonna 2000 hyväksytty etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän vastainen direktiivi (2000/43/EY) on muuttanut merkittävästi sitä, miten etniseen alkuperään perustuvaa syrjintää pyritään torjumaan Euroopan unionissa. Vain muutamassa EU:n jäsenvaltiossa oli ennen direktiivin hyväksymistä yksityiskohtaiset lait ja mekanismit etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän kieltämiseksi. Suurimman osan jäsenvaltioista on täytynyt tehdä huomattavia parannuksia noudattaakseen direktiiviä.

Keskeiset näkökohdat

Miksi etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän torjuminen on tärkeää?

Työnantajien tai palveluntuottajien ennakkoluulot voivat estää ihmisiä toimimasta yhteiskunnassa, esimerkiksi hankkimasta työpaikkaa tai vuokraamasta asuntoa. Jos ennakkoluulo perustuu henkilön etniseen alkuperään, tämä saattaa merkitä sitä, että kokonaiset etniset vähemmistöt voivat joutua yhteiskunnan ulkopuolelle. Kerrannaisvaikutukset ovat huomattavat. Etnisten vähemmistöjen jäsenten keskuudessa riski jäädä työttömäksi on suurempi kuin muulla väestöllä, ja he työskentelevät usein vain tietyillä aloilla, kuten rakennusalalla tai maataloudessa. Lisäksi heillä on usein muita alhaisempi koulutustaso ja huonommat asuinolot.

Etniseen alkuperään perustuvana syrjintänä pidetään sitä, että:

- henkilöä kohdellaan epäsuotuisammin (esimerkiksi evätään työpaikka);
- verrattuna siihen, kuinka muita samankaltaisessa tilanteessa olevia on kohdeltu tai voitaisiin kohdella;
- ja syy syrjintään on henkilön etninen alkuperä.

Mikä on direktiivin tarkoitus?

Etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän vastainen direktiivi sisältää muun muassa seuraavat elementit:

- suojelu etniseen alkuperään perustuvaa syrjintää vastaan työssä, sosiaalipalveluissa, tavaroita ostettaessa tai palveluja käytettäessä;
- syrjinnän uhrit saavat mahdollisuuden tehdä kantelun;
- järjestöille, kuten kansalaisjärjestöille ja ammattiliitoille, annetaan mahdollisuus auttaa syrjinnän uhreja oikeudenkäyntimenettelyissä;
- varmistetaan, että lakeja rikkovia ja syrjintään syyllistyneitä rangaistaan asianmukaisesti;
- hallituksia vaaditaan perustamaan erityinen "tasa-arvoelin" yhdenvertaisuuden edistämistä varten;
- hallitukset luovat huono-osaisille vähemmistöille mahdollisuuksia parantaa tilannettaan;
- varmistetaan, että ihmiset ovat tietoisia oikeuksistaan;
- kannustetaan työnantajia ja ammattiliittoja tekemään yhteistyötä syrjinnän torjumisessa.

Mitä vaikutuksia direktiivillä on ollut kansalliseen lainsäädäntöön?

Kaikkien EU:n jäsenvaltioiden edellytettiin muuttavan lakejaan direktiivin vaatimusten mukaisiksi. Euroopan komission on kuitenkin täytynyt käydä keskusteluja joidenkin valtioiden kanssa, sillä komission mielestä ne eivät ole tehneet tarvittavia lainsäädännön muutoksia.

Lähes kaikki EU:n jäsenvaltiot ovat perustaneet tasa-arvoelimen, kuten direktiivissä edellytettiin. Useat jäsenvaltiot ovat ylittäneet minimivaatimukset ja antaneet tasa-arvoelimelle myös valtuudet:

- kuulla uhrien kanteluja ja tehdä päätöksiä, kuten Alankomaissa, Itävallassa, Tanskassa ja Unkarissa;
- tutkia tapauksia, joissa syrjintää on väitetty tapahtuneen, kuten Ranskassa ja Ruotsissa;
- viedä tapauksia itse tuomioistuimiin, kuten Belgiassa, Irlannissa ja Unkarissa.

Syrjinnästä rankaisemisen lisäksi useat jäsenvaltiot ovat aktiivisesti edistäneet yhdenvertaisuutta. Belgiassa, Ruotsissa, Suomessa, Unkarissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa lainsäädäntö edellyttää, että olemassaolevia toimintalinjoja on tarkistettava ja tarvittaessa muutettava yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Yhdenvertaisuutta on myös edistettävä uusia toimintalinjoja kehitettäessä. Jotkin jäsenvaltiot ovat aloittaneet hankkeita, jotka samanaikaisesti parantavat opiskelumahdollisuuksien, parempien asuinolojen ja ammatillisen koulutuksen saatavuutta.

Onko direktiivi muuttanut tilannetta käytännössä?

On mahdotonta kuvata kattavasti etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän torjumisessa saavutettua edistystä. Vaikka hallitukset keräävätkin tietoja väestöryhmistään yleisellä tasolla, ne eivät yleensä tarkastele erityisesti vähemmistöjen tilannetta – toisin sanoen hallitukset eivät kerää **etnisen alkuperän mukaan eriteltyjä tilastotietoja**. Näin ollen on mahdotonta kuvata, onko vähemmistöjen tilanne ajan myötä parantunut esimerkiksi työllisyyden, asumisen ja opiskelun suhteen.

Joissakin EU:n jäsenvaltioissa, kuten Ranskassa, Saksassa ja Portugalissa, on laitonta kerätä tilastotietoja etnisistä vähemmistöistä. Tämä johtuu osin siitä, että hallitukset uskovat henkilön vähemmistötaustan selvittämisen olevan rikkomus henkilön yksityisyyttä kohtaan. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että useimmat vähemmistöryhmien jäsenet ovat valmiita kertomaan etnisen alkuperänsä väestönlaskennan yhteydessä, jos tämän voi tehdä nimettömänä ja jos tietoa käytetään syrjinnän torjumisessa.

On myös vaikea määrittää, kuinka usein syrjintää tapahtuu. Kaikki EU:n jäsenvaltiot eivät ylläpidä tilastoja siitä, kuinka monta kantelua erityisesti etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä tehdään. Joissakin jäsenvaltioissa, joista tällaisia tietoja on saatavilla, kantelujen määrä on erittäin korkea, kun taas toisissa se on erittäin alhainen. Tämä voi johtua eroista siinä, kuinka tietoisia lainsäädännöstä ollaan.

Tulevat toimet

➤ **Tilastotietojen puuttuminen** estää hallituksia ymmärtämästä kattavasti, millaisia ongelmia vähemmistöt kohtaavat, kuinka ongelmat voitaisiin ratkaista ja onko edistystä tapahtunut.

EU:n jäsenvaltioiden olisi harkittava etnisen alkuperän perusteella eriteltyjen tilastotietojen keräämistä huolehtien kuitenkin siitä, että tietosuojasta ja yksityisyydestä annettuja lakeja kunnioitetaan.

➤ **Kantelujen vähäinen määrä.** Tutkimusten mukaan useissa EU:n jäsenvaltioissa syrjinnän uhrit eivät tee kantelua asiasta. Useimmat etnisten vähemmistöjen jäsenistä eivät näytä olevan tietoisia syrjintäkiellosta. Lisäksi suurin osa syrjintää kokeneista ei ole tehnyt kantelua ilmeisesti siksi, koska he eivät tiedä, mille taholle asiasta voi ilmoittaa, eivät ole kuulleet järjestöistä, jotka voisivat auttaa heitä, eivätkä usko, että mikään muuttuisi, vaikka he tekisivätkin kantelun.

Tasa-arvoelimityksille pitäisi antaa tarpeeksi resursseja, jotta ne voisivat edistää tietoisuutta lainsäädännöstä ja siitä, kuinka kantelu tehdään.

➤ **Korvausten määrä** etniseen alkuperään perustuvissa syrjintätapauksissa vaihtelee huomattavasti EU:n jäsenvaltioiden välillä. Vaikuttaa siltä, että näitä eroja ei voida selittää pelkästään elinkustannusten vaihteluilla eri maissa. Lisäksi korvauksen määrä saattaa olla liian alhainen, jotta ihmiset lopettaisivat syrjinnän tai jotta uhrit saisivat asianmukaisen korvauksen kärsimästään vahingosta.

Jäsenvaltiot voisivat tarkistaa korvaustasoaan etniseen alkuperään perustuvissa syrjintätapauksissa varmistaakseen, että korvaus on riittävä.

➤ **Oikeudenkäynti** voi olla kallista ja aikaa vievää. Vaikka direktiivi antaakin järjestöille, kuten kansalaisjärjestöille ja ammattiliitoille, mahdollisuuden auttaa uhreja viemään asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi, joissakin jäsenvaltioissa asetetaan rajoituksia sille, mitkä järjestöt voivat viedä asian tuomioistuimeen. Myös kyseisille järjestöille annettu julkisen rahoituksen määrä rajoittaa sitä, miten monessa asiassa ne voivat avustaa.

Jäsenvaltiot voisivat helpottaa sitä, miten järjestöt voivat auttaa uhreja, löysäämällä rajoituksia ja lisäämällä rahoituksen määrää. Ne voisivat myös antaa tasa-arvoelimityksille valtuuden tehdä päätöksiä kanteluista ja määrätä korvauksia vaihtoehtona asian viemiselle tuomioistuimeen.

➤ **Vähemmistöjen epäedullinen asema johtuu useista toisiinsa liittyvistä ongelmista, joita ei voida ratkaista pelkästään tuomioistuimissa.** Vähemmistöryhmien jäsenten elinolot ovat usein heikot heidän taloudellisen asemansa vuoksi. Heillä ei usein ole yhteyksiä työmarkkinoille tai julkisiin palveluihin, kuten terveydenhuoltopalveluihin ja koulutukseen. Nämä eri tekijät yhdessä johtavat siihen, että ihmisten on vaikea parantaa tilannettaan. Näitä ongelmia on mahdotonta ratkaista pelkästään viemällä asia tuomioistuimeen ja saamalla korvauksen.

EU:n jäsenvaltioiden olisi harkittava toimenpiteitä, jotka kattaisivat samanaikaisesti epäedullisessa asemassa olevien vähemmistöjen asumiseen, opiskeluun ja terveydenhuoltoon liittyvät tarpeet.

Lisätietoja:

Euroopan unionin perusoikeusvirasto on julkaissut kaksi raporttia etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän kieltävästä direktiivistä:

- *The Racial Equality Directive: application and challenges* (Etnisestä alkuperästä riippumatonta yhdenvertaista kohtelua koskeva direktiivi: soveltaminen ja haasteet) (tammikuu 2012)
- *The impact of the Racial Equality Directive: Views of trade unions and employers in the European Union* (Etnisestä alkuperästä riippumatonta yhdenvertaista kohtelua koskevan direktiivin vaikutukset: ammattiliittojen ja työnantajien näkemykset Euroopan unionissa) (lokakuu 2010)

Kumpikin raportti on saatavilla Euroopan unionin perusoikeusviraston verkkosivuilta osoitteessa:

fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm